

COLECȚIA DE FOTOGRAFIE DOCUMENTARĂ A MUZEULUI ȚĂRII FĂGĂRAȘULUI „VALER LITERAT”¹

Amalia DRAGNE²

LA COLLECTION DE PHOTOGRAPHIE DOCUMENTAIRE AU MUSÉE DU PAYS DE FĂGĂRAȘ „VALER LITERAT”

RÉSUMÉ

Les recherches que nous avons entreprises sur l'histoire de la collection de photographie documentaire détenue par le Musée du Pays de Făgăraș „Valer Literat” nous offrent une incursion intéressante dans le passé jusqu'aux débuts de cette institution et mettent en évidence la personnalité du professeur et historien Valer Literat, à travers les efforts duquel le musée a été fondé, mais une partie importante des pièces de la collection en question a également été collectée.

Bien que petite, la collection est précieuse, en raison de son caractère unique, de sa qualité d'outil auxiliaire pour l'étude du patrimoine matériel et immatériel de la région, ainsi que de son statut de témoin unique, dans certains cas, de réalités historiques qui n'existent plus aujourd'hui.

La valeur et la diversité de la collection sont mises en lumière à travers l'exposition de quelques groupes typologiques: architecture ecclésiastique et laïque, installations techniques traditionnelles, coutumes traditionnelles, costumes traditionnels, événements culturels sous les auspices d'ASTRA Făgăraș, grands événements historiques ou le phénomène de l'émigration des roumains de Făgăraș aux États Unis.

Mots-clés: le Pays de Făgăraș, Valer Literat, photographie documentaire, architecture ecclésiastique, architecture laïque, coutumes traditionnelles, costumes traditionnels.

Între colecțiile de patrimoniu muzeal, cea de fotografie documentară poartă în sine o notă specială. Contactul cu fotografia documentară, precum și activitatea de cercetare a acesteia ne prilejuiește o întoarcere în trecut cu un parfum aparte, întrucât imaginea vine să ateste și să întregească informația istorică într-un mod inedit, adăugând formă, culoare și, de ce nu, emoție universului cercetat.

Colecția de fotografie documentară a Muzeului Țării Făgărașului „Valer Literat” este una dintre cele 21 de colecții de patrimoniu ale acestuia, alături de Arheologie, Carte veche, Numismatică, Arme, Glăjărie, Ceramică populară, Port popular, Țesături, Icoane pe sticlă, Arta lemnului, Meșteșuguri ș.a. Ea cuprinde un număr de peste 350 de fotografii.

¹ Prezentul studiu constituie o sinteză a proiectului elaborat și susținut la examenul de absolvire a cursului de formare profesională pentru funcția de muzeograf, organizat de Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală din București, program pe care l-am urmat pe parcursul anului 2023.

² Muzeograf, Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, Făgăraș;
e-mail: amaliaraibulet@hotmail.com.

Deși este o colecție relativ mică, nu e prin aceasta mai puțin importantă. Dimpotrivă, ea este valoroasă prin *unicitate* – ilustrează specificul zonei Țării Făgărașului – și *valoarea documentară*. Astfel, fotografiile reprezintă un instrument auxiliar în studierea celorlalte colecții muzeale și a patrimoniului material și imaterial al zonei (ceata de feciori, portul popular etc.); ele ne ajută să urmărim evoluția costumului popular, a țesăturilor, a motivelor decorative, dar și a arhitecturii ecleziastice sau laice (biserici, gospodării, tipuri de case etc.). În unele situații, fotografia rămâne singurul martor al unor realități istorice dispărute (ca de pildă fotografiile cu troițele din zonă). În fine, fotografiile vechi ne ajută să documentăm realități istorice, culturale și sociale specifice ținutului și orașului Făgăraș. Aspectele succint enumerate anterior relevă valoarea istorică și etnografică de netăgăduit a colecției.

Reconstituirea istoricului colecției ne trimite, în mod inevitabil, la începuturile muzeului de la Făgăraș și la personalitatea preotului, profesorului și istoricului Valer Literat (1885-1972)³, cel mai de seamă promotor al vieții culturale făgărășene în perioada interbelică⁴ (Fig. 1). În calitate de președinte al Despărțământului ASTRA Făgăraș, acesta a propus, în cadrul Adunării generale din 1923, înființarea unui Muzeu regional al Țării Oltului⁵.

După ce propunerea sa a fost aprobată în unanimitate, Valer Literat a început imediat colectarea de obiecte. Ani la rând, și-a întocmit programul astfel: după încheierea activității didactice din timpul săptămânii, acesta se dedica, de vinerea până duminica, străbaterii satelor din Țara Făgărașului, coroborând activitatea de cercetare a bisericilor vechi ale zonei cu cea de colectare de obiecte, cu scopul de a alcătui un cât mai valoros patrimoniu pentru muzeu. Astfel, a colectat, prin donații sau cumpă-

³ Fiu al Țării Făgărașului, născut în satul Luța, Valer Literat a activat, după încheierea studiilor teologice la Sibiu, ca preot în satul natal. După Marea Unire din 1918 a urmat Facultatea de filologie la Cluj și a devenit profesor de limba franceză la Liceul „Radu Negru” din Făgăraș, desfășurându-și cu dăruire activitatea didactică până la pensionarea sa, în anul 1942. În paralel cu activitatea de la catedră, a activat ca membru al Despărțământului ASTRA Făgăraș, deținând, timp de 17 ani, și funcția de președinte al acesteia (între anii 1922-1925 și apoi 1934-1948). Această perioadă este marcată de o serie de inițiative și realizări notabile. Alături de înființarea muzeului de la Făgăraș, pasiunea cea mare a vieții sale a fost cercetarea stăruitoare a arhivelor, a monumentelor de arhitectură, a tezaurului etnografic și folcloric al ținutului, cu rezultate deosebite. O dovadă a recunoașterii activității sale de cercetare științifică o reprezintă alegerea sa ca membru corespondent al unor prestigioase instituții: Comisia Monumentelor Istorice, Arhiva de Folclor a Academiei-secția Cluj, Muzeul Limbii Române, Secția Istorică a Astei. Impresionează energia cu care s-a implicat în toate aceste activități, pasiunea și perseverența cu care și-a urmărit demersurile culturale și științifice, convins de valoarea patrimoniului făgărășean și având conștiința fermă a necesității salvării, protejării și transmiterii lui generațiilor viitoare.

⁴ Ioan Ciupea, *Valeriu Literat (1885 -1972) – un nume prea puțin cunoscut*, în „Acta Musei Napocensis”, XXII-XXIII, 1986, p. 686.

⁵ Prin rândurile dedicate evocării personalității lui Valer Literat am dorit să aducem un omagiu memoriei acestuia și prin punctarea împlinirii a o sută de ani de existență a Muzeului de la Făgăraș. Așa cum însuși nota, spre sfârșitul vieții, în scrierea sa cu caracter autobiografic, realizările în privința muzeului făgărășean au fost dintre cele mai împlinitoare: „Ca o culme a activității mele culturale consider înființarea Muzeului etnografic al Țării Oltului” (V. Literat, *Amintiri*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2005, p. 36).

rare, obiecte din numeroase sate făgărășene, precum: Drăguș, Viștea de Jos, Breaza, Voivodenii Mari, Telechi-Recea, Vaida-Recea, Berivoiul Mare, Berivoiul Mic, Luța, Copăcel, Beclean, Calbor, Boholț, Șoarș, Felmer, Streza și Oprea-Cârțișoara⁶.

Între 1923 (moment al inițierii muzeului) și 1951 (dată la care are loc deschiderea oficială a acestuia), instituția a avut o istorie marcată de multe greutăți, dar a fost susținută necondiționat de efortul creator, de pasiunea și sacrificiul marelui său fondator! Astfel, între cele mai valoroase piese aflate astăzi în patrimoniul istoric și etnografic al muzeului nostru se află și mărturiile neobositelor peregrinări ale lui V. Literat prin satele ținutului făgărășean⁷.

Faptul se aplică și în cazul colecției de fotografie documentară. Mai bine de o treime din numărul actual al pieselor care o alcătuiesc (123 de fotografii) sunt rodul eforturilor lui Valer Literat. Acestea au fost înregistrate în Registrul Inventar în anul 1984 și au intrat în patrimoniul muzeului prin transfer de la Muzeul Orășenesc Făgăraș, provenind din vechea colecție Astra.

O mare parte din aceste fotografii sunt datate cu anul 1910 și au o importanță deosebită pentru documentarea portului popular al Țării Oltului, dar și pentru arhitectura caselor și a gospodăriilor țărănești. O altă parte a fotografiilor vechi provenind din fondul colecției ASTRA ilustrează roadele activității culturale ale lui Valer Literat la Făgăraș: concursurile corurilor din Țara Făgărașului (1938, 1939), serbări ale căminelor culturale (1934, 1935, 1936, 1937), dar și portul popular din perioada interbelică, atunci când deja apar alterări ale costumului tradițional din cuprinsul Țării Oltului.

În afara acestui important fond de fotografie documentară constituit prin strădania lui Valeriu Literat în timpul activării sale în cadrul Despărțământului ASTRA Făgăraș, colecția s-a îmbogățit treptat – chiar dacă nu spectaculos – cu alte fotografii valoroase. Acestea au intrat în patrimoniul muzeului în cea mai mare parte prin donație, existând și câteva cazuri în care au fost achiziționate prin cumpărare; ele provin de la diverși donatori din Țara Făgărașului, dintre care amintim colecția G. Szabó, colecția I. Șenchea și colecția I. Hațieganu.

În ceea ce privește realizarea fotografiilor din colecția muzeului, două sunt atelierelor făgărășene care se impun prin numărul mare de fotografii: „Helios műterem Fogaras” și „Foto Szabó”.

Despre atelierul „Helios műterem Fogaras” există puține informații. Știm că a funcționat la Făgăraș între anii 1900 și 1910⁸. Considerăm totuși că a desfășurat o activitate destul de consistentă, judecând după numărul mare al fotografiilor care poartă sigla acestui atelier. Fotografiile de dimensiunea 12x16 cm sunt pozitive pe hârtie cu colodiu și sunt aplicate pe carton cu dimensiunea de 20 x25 cm de culoare gri deschis, fiind încadrate de două chenare albe cu motive fitomorfe în cele patru colțuri. Numele atelierului este imprimat în partea de jos, fie în colțul din stânga, fie, mai frecvent, în colțul din dreapta.

⁶ *Ibidem*, p. 42.

⁷ I. Ciupea, *op. cit.*, p. 686.

⁸ Szakács Margit, *Magyarországi fényképészek és fényképésműtermek (1840-1920)*, în vol. „A magyar munkasmogalmi muzeum evkonyve”, Budapest, 1984, p. 51. Autoarea oferă o listă a atelierelor fotografice care au funcționat în Ungaria în intervalul 1840-1920.

Cel mai cunoscut și productiv, bine reprezentat și în cadrul colecției, este atelierul „Foto Szabó”. Fotografatul Szabó Gábor, sosit la Făgăraș în anul 1933, și-a deschis atelierul trei ani mai târziu într-o clădire din centrul orașului, impunându-se ca „fotografatul Țării Făgărașului”. Toate evenimentele importante care aveau loc în zonă, atât comunitare, cât și familiale, erau immortalizate de artistul fotograf în studioul său sau pe teren. Ne-a rămas de la el un număr considerabil de imagini cu orașul și ținutul Făgăraș, cu corurile ASTRA și cetele de feciori, cu alaiuri de nuntași sau portrete de copii, tineri, maturi, bătrâni, cupluri, militari etc.⁹. Colecția noastră deține mai multe tipuri de fotografii provenind din acest atelier: fotografii de dimensiunea 18x24 cm, aplicate pe carton de 32x37 cm de culoare albă (e vorba în special de fotografiile cu corurile din Țara Făgărașului) și purtând în colțul din dreapta jos semnătura autografă a fotografului; fotografii de 18x24 cm, aplicate pe carton alb de 28x34 cm și având sub colțul din dreapta jos al fotografiei sigla atelierului foto pe o plăcuță metalică argintie sau aurie. În fine, o a treia categorie de fotografii o reprezintă cele de tip carte poștală, cu dimensiunea de 9x14 cm, având aplicată pe spate sigla atelierului sub forma unei ștampile ovale de culoare roșie sau albastră.

Alte câteva ateliere fotografice făgărășene, cum ar fi „Pallardi Leo”, „Madacsi Fenykepesz” sau „Szinberger” sunt mai modest reprezentate în colecție.

O încercare de tipologizare a pieselor relevă existența mai multor grupe categoriale, dintre care cel mai bine reprezentate sunt arhitectura ecleziastică și laică, instalațiile tehnice tradiționale, țesăturile de casă, obiceiurile tradiționale, portul tradițional, manifestări culturale sub egida ASTRA Făgăraș – corurile satești, evenimente istorice majore și fenomenul emigrației românilor făgărășeni în America.

Arhitectura ecleziastică – biserici de lemn, biserici de zid, troițe –, este bine reprezentată. Un pionier al studierii acesteia a fost chiar Valer Literat, care ne-a lăsat unul dintre cele mai documentate studii, realizat în perioada interbelică și publicat abia în 1996¹⁰. Acesta prezintă o serie de biserici care azi sunt dispărute. Studiul bisericilor făgărășene a fost abordat cu precădere de către istorici de artă precum Ioana Cristache-Panait, Eugenia Greceanu, Nicolae Sabău sau Marius Porumb.

În colecția de fotografie documentară sunt reprezentate nouă biserici, dintre care șapte de zid și două de lemn. Numărul reproducerilor pare neînsemnat, însă valoarea lor este excepțională, întrucât avem de-a face cu monumente dintre care unele sunt dispărute. Aceste fotografii sunt singura sursă care ne-a mai rămas pentru documentarea și studierea lor. De asemenea, fotografiile ne ajută să întregim tipologia vechilor biserici făgărășene, îndeosebi a celor din lemn (Fig. 2). Ele surprind tranziția de la forme străvechi precum cele ale bisericilor constituite din navă și absidă poligonală nedecroșată sau cele cu absidă încheiată cu muchia în ax până la formele mai noi, reprezentate de bisericile cu absidă poligonală decroșată.

Fotografiile sunt relevante și în documentarea apariției unor noi forme de plan, prin adoptarea la bisericile de secol XVIII a pridvorului și a turnului-clopotniță de deasupra pronaosului. Începând cu secolul al XIX-lea (fapt datorat în parte și capi-

⁹ Constantin Băjenaru, *Fotografatul făgărășean Szabó Gábor (1905-1982)*, în „Mari fotografii din Transilvania. Secolele XIX-XX”, Baia Mare, Editura Eurotip, 2018, p. 78-79.

¹⁰ V. Literat, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, ed. îngrijită de Nicolae Sabău, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996.

talului trimis de românii emigrați în America) se vor ridica edificii de zid (unele dintre ele monumentale), precum cele din Ohaba sau Vad. La unele biserici vechi vor fi adoptate elemente inovatoare, precum orologiile instalate în turnurile-clopotniță. La bisericile de zid turnurile-clopotniță au fost ulterior adosate pe fațada vestică a edificiilor.

La Poiana Mărului se află una din ctitoriile însemnate ale domnitorului Constantin Brâncoveanu. În timp, din păcate, biserica a suferit transformări și alterări semnificative ale formei inițiale, însă fotografia din perioada interbelică pe care o deținem surprinde o etapă a acestei evoluții (Fig. 3).

Un monument reprezentativ este biserica „Sfântul Nicolae” din Făgăraș, tot o ctorie brâncovenească. Însemnătatea acestei biserici este una capitală, întrucât ea s-a impus ca un prototip și un stil în spațiul transilvan¹¹.

Troițele sunt relativ bine reprezentate în colecția de fotografie documentară, aceasta și datorită faptului că ele erau (și sunt în continuare) numeroase în Țara Făgărașului¹². Cruci de hotar, cruci așezate la răspântii sau de-a lungul drumurilor către vechile mănăstiri (existau aici peste 30 de așezăminte monahale la mijlocul secolului al XVIII-lea)¹³ – troițele erau gândite ca popasuri spirituale (Fig. 4). Pe Harta Iosefină, datând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, e marcată prezența troițelor, care constituiau un însemnat punct de reper în epocă.

Arhitectura laică este ilustrată într-o suită de fotografii ce reproduc imaginea ulițelor în care apar tipuri de case făgărășene (Fig. 5). Între acestea se evidențiază vechiul tip al caselor din lemn, cele cu pridvor, casele din zidărie, cele cu poarta boltită.

În perioada interbelică se generalizează tipul caselor realizate din zidărie de cărămidă (sau piatră, în partea răsăriteană a Țării Făgărașului), fațada lor fiind întregită și dominată de porțile cu boltă, tot din zidărie, care apar sub influența arhitecturii săsești din sudul Transilvaniei.

Țara Făgărașului are o rețea hidrografică deosebit de bogată, constituită din râuri repezi de munte care sunt afluenți ai Oltului. Aceste ape erau vitale pentru comunitățile făgărășene, fapt oglindit și în dispunerea satelor care urmăresc cursul văilor¹⁴. Ele constituie o bogăție aparte, potențialul lor hidrotehnic fiind valorificat cu ingeniozitate în vechime. Pe cursul acestor ape au funcționat pive, dârste, vâltori, gatere, mori¹⁵. Inclusiv vechile hărți militare austriece marchează prezența acestor instalații tehnice tradiționale (Fig. 6).

¹¹ Marius Porumb, *Date noi privind biserica brâncovenească din Făgăraș*, în „Ars Transilvaniae”, XIV-XV, 2004-2005, p. 163-166.

¹² Această realitate este minunat surprinsă în versurile sugestive aparținând etosului popular local: „Mândră-i Țara Oltului,/Țara Făgărașului,/Câte lunci, atâtea cruci,/Să te duci, să te tot duci”.

¹³ Referitor la acest subiect, vezi Ștefan Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936; Idem, *Viața bisericească a românilor din Țara Oltului*, Sibiu, 1930.

¹⁴ I. Ciupea, *Observații asupra toponimiei și antroponimiei Țării Făgărașului*, în „Acta Musei Napocensis”, XXIV-XXV, 1987-1988, p. 295; vezi și Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, București, Editura Academiei RPR, 1958.

¹⁵ La 1722 erau consemnate în districtul Făgăraș 105 mori, 62 pive iobăgești, 131 căldări de rachiu etc (cf. Cornel Irimie, *Portul popular din Țara Oltului. Zona Făgăraș*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956, p. 9).

În unele fotografii, reprezentarea caselor tradiționale și a interioarelor este elocventă și pentru ilustrarea țeșăturilor tradiționale, folosite în scop decorativ, dar și utilitar (Fig. 7). În interiorul locuinței, pe pereți se atârnavă păretare, icoanele erau împodobite cu chindee¹⁶. Interiorul era bogat împodobit cu prilejul marilor sărbători, ca de pildă în Ajunul Crăciunului, când colinda ceata de feciori. Cu această ocazie, fetele se întreceau în etalarea pieselor realizate, prin care își demonstrau hărnicia și măiestria.

În privința obiceiurilor, ceata de feciori¹⁷ este bine reprezentată în cadrul colecției, atât ca areal geografic, cât și ca limite temporale. Exista obiceiul ca cetele de feciori să meargă la atelierele fotografice, astfel încât colecția cuprinde fotografii cu cetele de feciori din multe sate din zona Făgărașului și pe o perioadă mai întinsă de timp, surprinzând astfel de la an la an evoluția portului popular, dar și modul de împodobire a turcii sau a steagului de ceată. Turca (sau bourița) este un obicei străvechi, avându-și originea în cultul unei divinități precreeștine. Astăzi este o raritate și datorită Bisericii, care a combătut această practică¹⁸.

Ulterior steagul de ceată a devenit mai însemnat între obiectele reprezentative ale cetei. El are la origine steagul regimentelor grănicerești, o parte din satele din Țara Făgărașului fiind militarizate în perioada stăpânirii austriece și devenind parte componentă a Regimentului I de graniță cu sediul la Orlat¹⁹ (Fig. 8, 9).

Din punct de vedere al portului, zona etnografică a Țării Oltului cunoaște trei subzone: a Avrigului, situată în partea vestică a ținutului, a Făgărașului, în partea centrală, fiind și cea mai cuprinzătoare, cu 51 de localități, și, în fine, a Perșanilor, la răsărit²⁰.

În partea centrală, portul străvechi femeiesc era caracterizat de prezența unei deosebite podoabe a capului: căița cu riețe și pomeselnicul²¹, care arăta statutul social al femeii, fiind purtat doar de către femeile căsătorite (numite și borese). Elementele specifice portului arhaic erau ia cu poale și păstura, care era înflorată la boresele tinere și mai sobră la cele mai în vârstă sau văduve (Fig. 10, 11). Treptat, după Primul Război Mondial, odată cu apariția materialelor industriale, ca de pildă postavul, îndeosebi portul femeiesc suferă transformări sau alterări: ia cu poale este înlocuită cu brâul de ie, păstura cu cretințele, și apare lăibărica din postav. Acest tip de port s-a generalizat mai întâi în Mărginimea Sibiului sub influența populației săsești²². Portul vechi, înflorat, e înlocuit de unul în culori mai sobre: alb și negru. Această tranziție e foarte bine

¹⁶ Georgeta Stoica, *Interiorul locuinței țărănești*, București, Editura Meridiane, 1973.

¹⁷ În anul 2013, colindatul în ceată bărbătească a fost înscris în lista Patrimoniului cultural imaterial UNESCO.

¹⁸ Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură populară românească*, Cluj, Editura Dacia, 1977, p. 10-12, 146-148.

¹⁹ C. Băjenaru, *Grăniceria în Țara Făgărașului. 1766-1851*, în „Studii și cercetări”, coord. Gheorghe Roșculeț, Brașov, Editura Universității Transilvania, 2010, p. 26.

²⁰ C. Irimie, *op. cit.*, p. 5-6.

²¹ Piesă caracteristică și proprie zonei Făgărașului, *pomeselnicul* este o podoabă de cap unică în felul ei, fiind în trecut nelipsit din portul tuturor femeilor căsătorite, care-l purtau vara, dar și iarna, în zi de lucru, precum și în sărbători. Purtat peste „căiță” și „frunțar”, a dispărut din port după anul 1920 (cf. *Ibidem*, p. 28).

²² V. Literat, *Amintiri*, p. 36.

documentată în colecție, deoarece Valer Literat era deosebit de preocupat de această evoluție. El a încercat să conserve și să protejeze portul popular tradițional, arhaic, al zonei²³.

O altă suită de fotografii, care surprind corurile organizate în diferite sate din Țara Făgărașului, vin să completeze tabloul istoric și cultural făgărășean din perioada interbelică. După ce Valer Literat a organizat, cu ajutorul profesorului Iorgu Sandu, cursuri de pregătire a unor conducători de coruri sătești în luna august a anului 1935, respectiv 1936, roadele acestei inițiative s-au concretizat în concursurile corurilor sătești care s-au desfășurat doi ani la rând, în 1938 și 1939 (Fig. 12, 13), cu ocazia serbării zilei de 24 ianuarie (Unirea Principatelor). Acestea și alte fotografii care surprind grupuri de tineri activând în cadrul căminelor culturale în anii 1934-1937 ar putea reprezenta auxiliarele unui studiu interesant care ar încadra acțiunile culturale susținute de Valer Literat în spațiul făgărășean în contextul mai larg al amplului program de reforme pentru emanciparea locuitorilor din mediul rural inițiat și structurat de marele sociolog Dimitrie Gusti.

O altă categorie de fotografii ilustrează evenimente majore din istoria românilor: Primul Război Mondial (prin fotografii cu soldați ori cu tehnică și echipament militar), Marea Unire din 1918 (de pildă fotografia reprezentând Delegația fruntașilor făgărășeni la Alba Iulia). O altă fotografie valoroasă surprinde evenimentul care a avut loc la Viena în 14 noiembrie 1918 la cazarma Ferdinand: ceremonialul de depunere a jurământului militar și slujba religioasă de sfințire a primului drapel tricolor al Consiliului Național Român Militar (Fig. 14). Fotografia este realizată de Samoilă Mârza, singurul care a surprins pe peliculă imagini de la această manifestare importantă pentru istoria noastră națională. La ceremonie, alături de locotenentul Iuliu Maniu, reprezentantul consiliului, și a capelanului militar Iuliu Hossu, a fost prezent generalul Ioan Boeriu, baron de Polichna²⁴, originar dintr-un sat din Țara Făgărașului, căruia i-a și aparținut fotografia care face parte azi din colecția muzeului.

²³ Portul este caracterizat de o tendință continuă de înnoire, fapt înlesnit și de contactele și influențele care aveau loc cu ocazia târgurilor vestite din zonă, a jocurilor de pe hotarul satelor, dar și a concursurilor căminelor culturale. Dacă însă până la Primul Război Mondial schimbările s-au produs treptat, prin integrarea organică a elementelor noi, care erau transformate în sensul stilului local, după 1925 schimbările sunt mai rapide și nu întotdeauna pe linie tradițională. Pătrunderea unor materiale și piese noi de port sub influența orașului și a zonelor învecinate a dat naștere în unele sate unor amestecuri și forme hibride (C. Irimie, *op. cit.*, p. 32).

²⁴ Generalul Ioan Boeriu (1859-1949), baron de Polichna, originar din satul Recea (jud. Brașov), personalitate militară remarcabilă, a reușit să-și păstreze gradul de general în două regimuri politice diferite: Imperiul Austro-Ungar și Regatul României. În amplele acțiuni de edificare a României Mari, s-a remarcat printr-o importantă și benefică implicare, în special pentru organizarea armatei și jandarmeriei române a Transilvaniei. Vienezii îi datorează înăbușirea revoltei bolșevice din 1918. Despre generalul Ioan Boeriu, vezi: C. Băjenaru, *Un ofițer făgărășean pe nedrept uitat: generalul baron Ioan Boeriu*, în „Dunărea și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomație”, IV, Partea I, Constanța, Editura Muzeului Marinei Române, 2016, p. 118-120; Alexandru Bucur, *Activitatea Generalului Ioan Boeriu în perioada noiembrie 1918-februarie 1921*, în „Acta Terrae Fogarasiensis”, VIII, 2019, p. 252-268.

De asemenea, colecția conține fotografii ale unor personalități făgărășene, precum Valer Literat, amintitul generalul Ioan Boeriu, avocatul Ioan Șenchea²⁵ ș.a.

Un fenomen important ce poate fi documentat la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor este emigrația românilor făgărășeni în Statele Unite ale Americii. Între anii 1899-1913, 14.888 de făgărășeni emigrează, dintre care 9.109 în America²⁶. În cadrul colecției există fotografii ce ilustrează aspecte din viața comunităților românești în America: căsătorii, înmormântări, portrete de familie etc. (Fig. 15).

Cercetarea istoricului colecției de fotografie documentară, a modului în care s-a constituit aceasta și a provenienței pieselor ne-a prilejuit înțelegerea și aprofundarea unui segment important al istoriei și etnografiei zonei Țării Făgărașului, oferind-ne, indirect, un model de comportament intelectual, științific și de abnegație în conservarea, cercetarea și protejarea patrimoniului cultural local în persoana istoricului și muzeologului Valer Literat²⁷.

De asemenea, în urma investigațiilor întreprinse, am constatat că avem de-a face cu o colecție relativ mică și aproape deloc documentată, expusă puțin și folosită rar²⁸. Dacă istoricul colecției este unul cât se poate de interesant, strâns legat de istoria muzeului Țării Făgărașului și important pentru cunoașterea, documentarea și ilustrarea specificității istorice și etnografice a zonei, în schimb, în privința valorificării, colecția își așteaptă, cuminte, vremea punerii în lumină.

²⁵ Ioan Șenchea (1864-1916), avocat, ziarist și om politic, născut la Zărnești, în fostul comitat Făgăraș, studiază la Facultatea de Drept din Budapesta și la Viena. Stabilite la Făgăraș după anul 1892, se afirmă ca un aprig luptător pentru emanciparea națională a românilor transilvăneni. De numele său se leagă și începuturile presei românești la Făgăraș, prin ziarele *Țara Oltului* și *Olteanul*. Arestat în 1916 împreună cu alți luptători pentru drepturile românilor, este executat în noaptea de 7 spre 8 septembrie a aceluiași an (cf. Ioan Grecu, Ioan Funariu, Lucia Baki-Nicoară, *Personalități din Țara Făgărașului. 1800-prezent*, ediția a II-a, Făgăraș, Editura Mesagerul de Făgăraș, 2015, p. 352).

²⁶ Alexandru Bărbat, *Desvoltarea și structura economică a Țării Oltului*, Cluj, Tipografia Națională, 1938, p. 96.

²⁷ Ioan Opriș, *Din nou despre monumentele din Țara Făgărașului și Valer Literat*, în „Acta Terrae Fogarasiensis”, I, Făgăraș, 2012, p. 364.

²⁸ În expoziția de bază a muzeului, colecția de fotografie documentară este foarte modest reprezentată (faptul fiind însă explicabil dacă avem în vedere sensibilitatea deosebită a acestui tip de patrimoniu). În privința expozițiilor temporare, amintim o suită de trei expoziții dedicate fotografiei documentare realizate în jurul anilor 2000: o expoziție ilustrând portul popular din Țara Oltului (1998), una dedicată Cetelor de feciori (1999) și una ilustrând tipuri de case din Țara Făgărașului (2001). Mai recent, semnalăm proiectul realizat de către Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, cu ocazia serbării centenarului Marii Uniri din 2018, în parteneriat cu alte patru instituții muzeale, între care și Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, reprezentat prin dr. C. Băjenaru. Expoziția itinerantă „Mari fotografi din Transilvania. Secolele XIX-XX” a adus în atenția publicului cinci fotografi reprezentativi pentru orașele Alba Iulia, Cluj-Napoca, Bistrița, Făgăraș și Baia Mare. La Făgăraș, pe lângă fotografia documentară, bogat reprezentată, a fost reconstituit și atelierul lui Szabó Gábor, expunându-se o serie de aparate de fotografiat din patrimoniul muzeului nostru care au aparținut cunoscutului artist fotograf.

Lăsându-ne ghidați de cuvintele inspiratoare ale fondatorului muzeului de la Făgăraș, Valer Literat, care afirma undeva că „În întreaga mea viață, nu am făcut poli-tică (...). «Politica» mea a fost munca: la catedră, precum și munca de cercetare știin-țifică în domeniile istoric, lingvistic și folcloric”²⁹, nu ne rămâne decât să ne străduim pentru o bună valorificare a colecției, cu atât mai mult cu cât aceasta este expresia și rodul eforturilor sale, oglindind în același timp temele de interes pe care le avea atât de mult la inimă.

Fotografia documentară poartă cu sine – prin imagine – informație istorică, mărturie științifică, dar și povești de viață, familiale sau comunitare. Avem convin-gerea că o valorificare inteligentă, creativă, bazată pe o bună documentare științifică a colecției, ar scoate la lumină nestemate ale istoriei și tradiției făgărașene, găsind răsunset în sufletul comunității locale, dar și al turiștilor din alte zone ale țării și din străinătate.

Lista ilustrațiilor (toate imaginile aparțin colecției amintite):

- Fig. 1** – Valer Literat, 1921 (nr. inv. I_{III} 61).
Fig. 2 – Vechea biserică de lemn din Șona, 1910 (nr. inv. I_{III} 108).
Fig. 3 – Biserica din Poiana Mărului, 1910 (nr. inv. I_{III} 147).
Fig. 4 – Cruce de hotar între Dridif și Voila, 1910 (nr. inv. I_{III} 117).
Fig. 5 – Casă nouă și casă veche din Dejani, 1910 (nr. inv. I_{III} 66).
Fig. 6 – Moară din Telechi-Recea, 1910 (nr. inv. I_{III} 164).
Fig. 7 – Țesături tradiționale, Hârseni, 1910 (nr. inv. I_{III} 91).
Fig. 8 – Ceată de feciori din Telechi-Recea, 1936 (nr. inv. I_{III} 328).
Fig. 9 – Ceată de feciori din Țara Oltului, cu turcă, încep. sec. XX (nr. inv. I_{III} 348).
Fig. 10 – Port popular din Hurez, 1910 (nr. inv. I_{III} 149).
Fig. 11 – Pomeselnic, Arpașu de Jos (îmbrobodirea „pe sub barbă”), încep. sec. XX (nr. inv. I_{III} 302).
Fig. 12 – Corul din Șercaia, 1939 (nr. inv. I_{III} 31).
Fig. 13 – Corul din Drăguș, 1938 (nr. inv. I_{III} 32).
Fig. 14 – Cereonialul de depunere a jurământului și de sfințire a primului drapel tricolor al Consiliului Național Român Militar, Viena, 1918 (nr. inv. I_{III} 46).
Fig. 15 – Miri și nași, Ohio, SUA, 1916 (nr. inv. I_{III} 419).

²⁹ V. Literat, *Amintiri*, p. 55.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

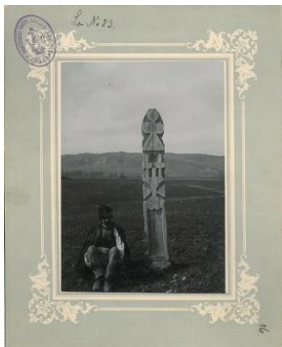

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15